

ILONA MAŽEIKIENĖ

Vytauto Kasiulio piešiniai parodoje „Vytautas Kasiulis. Viena–Breisgau Freiburgas–Paryžius“

Lietuvos dailės muziejaus (LDM) Vytauto Kasiulio dailės muziejuje 2017 m. birželio 15–2018 m. kovo 1 d. veikusioje parodoje „Vytautas Kasiulis. Viena–Breisgau Freiburgas–Paryžius“ pirmą kartą plačiam žiūrovų ratui pristatytas gausus tapytojo Vytauto Kasiulio (1918–1995) piešinių palikimas. Eksponuoti Paryžiuje gyvenančio dailininko sūnaus Vytauto ir jo žmonos Nelly šeimos bei LDM rinkiniuose saugomi eskizai, iliustracijos, būsimų tapybinių kompozicijų apmatai. Piešinių kolekcija sudaryta iš darbų, sukurtų per daugiau nei trisdešimt dailininko kūrybinės veiklos emigracijoje metų – Austrijoje, Vokietijoje bei Prancūzijoje. Iki šiol nuolatinėje Vytauto Kasiulio dailės muziejaus ekspozicijoje rodyta nedidelė šio palikimo dalis ankstyvasias kūrėjo menines paieškas, stilistinę manieros kaitą liudijo tik kaip marginali, gretutinė jo individualybės išraiška. Parodoje sujungus dvi minėtas kolekcijas atsivėrė galimybė apie V. Kasiulį kalbėti kaip apie kūrėją, originaliai pasireiškusį ir grafikos meno srityje. Ši paroda surengta vienoje iš nuolatinės muziejaus ekspozicijos salių kaip vienas pirmųjų renginių, kuriais muziejus paminėjo dailininko gimimo 100-metį bei vykdė numatytą ekspozicijos atnaujinimą integruojant dar daugiau šio menininko piešinių pavyzdžių.

Su pagyrimu pabaigęs Kauno taikomosios ir dekoratyvinės dailės institutą (dab. – Vilniaus dailės akademija), 1941 m. V. Kasiulis buvo pakviestas jame dėstyti, o 1944 m. išvyko į Vieną tobulintis. Po karo į tėvynę dailininkas nebegrįžo. Per pabėgėlių stovyklą nukakęs į prancūzų administruojamą zoną Breisgau Freiburge nuo 1946 m. pradėjo dirbti piešimo mokytoju Dailės ir amatų mokykloje¹, kuriai tada vadovavo Vytautas Kazimieras Jonynas. Dailininkas aktyviai dalyvavo to meto parodinėje veikloje. 1946–1948 m. Kylyje, Hamburge, Bad Siegelberge, Friedrichsbau ir Breisgau Freiburge dailininkas surengė personalinių parodų², kuriose greta aliejumi ir pastele tapytų kūrinių eksponavo ir

Vytautas Kasiulis.
„Gulinti moteris“.
XX a. 5 deš.

Popierius, tušas.
LDM DEP-12141

piešinius tušu. V. Kasiulio kaip piešėjo talentą pastebėjo V. K. Jonynas pirmajai personalinei dailininko parodai skirtame kataloge³ (išleistas 1943 m.). Jauno dailininko piešimo gabumus išskyrė ir meno kritikas Aleksis Rannitas, rašydamas nedidelę įžangą trikalbiam (prancūzų, anglų ir vokiečių k.) leidinukui „Lietuvis tapytojas Vytautas Kasiulis“⁴. Kaip daug žadantis piešėjas V. Kasiulis prisistatė ir pirmąkart Paryžiuje, *Saint-Germain-des-Prés* kvartale, surengtoje personalinėje parodoje. Ją savo akademijos patalpose (Seinas, 31-oji gatvė)⁵ 1949 m. priglaudė garsusis Raymondas Duncanas. Įdomu, kad po metų V. Kasiulio piešinius ir kompozicijas gausiau eksponavo toje pačioje gatvėje įsikūrusi solidi Barreiro-Stiébelo galerija⁶, su kuria V. Kasiulį susiejo intensyvi ilgametė parodinė veikla ir ilgai lauktas komercinis pripažinimas.

Parodoje „Vytautas Kasiulis. Viena–Breisgau Freiburgas–Paryžius“ eksponuojamuose V. Kasiulio piešiniuose užfiksuotas menininko galvoje kilęs pirminis idėjos sumanymas, atspindėta dailininkui rūpima tikrovė. Tačiau daug svarbiau tai, kad ši kūrybos sritis atskleidė paties menininko individualybę, liudijo spontanišką temperamentą, vaizduotės originalumą. Savo piešiniuose dailininkas žiūrovui parodė dalį dažnam nematomos kūrybinės virtuvės, išmėgino vieną ar kitą kompoziciją prieš perkeldamas ją ant drobės, popieriaus lakšto ar litografinio akmens. Neretai piešiniuose pagaunamas intuityvus prigimtinis jautrumas ir subtili meninė klausa pranoksta šių savybių stokojančius išbaigtus tapybos kūrinius. Piešiniuose, eskizuose, kompozicijų apmatuose bene svarbiausia atrodo minimalios plastinės kalbos įtaiga, linijų ir dėmių kaita, juodos ir baltos kontrastas, atlikimo laisvumas. Dailininkas piešė

pieštuku, rašalu, vėliau – tušu, dažnai ant įvairiausių po ranka pasitai-
kusių popieriaus skiaučių. Dailininkui tiko beveik viskas: pirmosios
darbovietės Paryžiuje – 18-ojoje Respublikos aveniu veikusios radijo apa-
ratų parduotuvės „Les Radio Locations“, kurioje dirbo naktiniu sargu, –
firminiai blankai, kartono lakštai, išplėšti iš anuometinių reprodukcijų
albumų, standus pakavimo popierius, nedideli balto slidaus kreidinio
popieriaus gabalėliai, laikraščio ar žurnalo atplaišos, informacinės skra-
jutės. Piešdavo V. Kasiulis ir laiškuose mylimai žmonai Bronei, 1948-ųjų
rugsėję rašytuose iš Paryžiaus, po pirmųjų apsilankymų Luvro muziejuje,
susipažinus su turtinga tenykste meno kūrinių kolekcija, languotuose
nedidelio bloknoto lapuose, kuriuose paskubomis pats sau nužymėdavo
paveikslų kompozicijas. Šis spontaniško piešimo poreikis išliko ir vėliau,
bene visą aktyvų dailininko kūrybinį gyvenimą. Piešinys, eskizas jam
tarnavo kaip pagalbinė, paranki medžiaga, reikalinga neatidėliojant tuo
metu kilusiai idėjai užfiksuoti, o toks medžiagų nesirinkimas – ir skur-
džios buities, kuklių to meto materialinių galimybių liudijimas. Reta
išimtis – 5 dešimtmečio kompozicijų tušu serija, atlikta ant puikios ko-
kybės, prabangaus, nemažo formato veržė popieriaus su vandenženkliais.

Piešiniuose savitai atsiskleidžia dailininkui rūpėjusių temų ratas.
5–6 dešimtmečio eskizuose dominuoja artimo, puikiai iki smulkmenų
pažįstamo dailininko kasdienio pasaulio vaizdiniai, inspiruoti savos
dirbtuvės aplinkos ir ypatingo figūratyvo pomėgio, kurį kaip meninį
iššūkį ir nelengvą užduotį dailininkas išsikelia sau pačiam (viename iš
piešinių V. Kasiulio įrašyta pastaba: „žmogų vaizduoti – sunkiausia“).
Dailininko pamėgti personažai dažnai kartojasi. Ilgainiui jie unifikuojami,
supanašėja ir pozuoja žiūrovui tarsi belaikių galantiškų scenų
veikėjai. V. Kasiuliui visuomet rūpėjo vaizduoti prie molberto dirbantį
menininką, sėdintį greta savo mūzos ar modelio, bendraujantį su žiūro-
vais ir potencialiais klientais. Atskirą temų grupę sudaro kompozicijos,
vaizduojančios moteris ir vaikus interjeruose. Motinos su kūdikiu ant
rankų, su vaiku žaidžiančios motinos paveikslai dvelkia lyrizmu, inty-
mumu, šiluma.

Moteris namų interjere – dar viena pamėgta ir dažnai V. Kasiulio
kūryboje varijuojama tema. Rašalu ir tušu 5–6 dešimtmetyje pieštoms
kompozicijoms būdingas kontūro lengvumas, žaismingumas, gracingu-
mas, puikus formos pojūtis. Dailininkas visuomet išlaiko estetiinę dis-
tanciją – jaunos, dažnai apsinuoginusios jo odaliskos, tingiai gulinčios,
skaitančios ar muzikuojančios, jau savaime yra estetikos objektas, ku-
riuo leidžiama pasyviai gėrėtis, o jų kūnai palaipsniui tampa natūralia

Vytautas Kasiulis.
„Pora su gitara“.
XX a. 5 deš.

Popierius, tušas.
LDM T-13831

Vytautas Kasiulis.
„Apsinuoginusi moteris
interjere“. XX a. 5 deš.

Popierius, tušas.
LDM T-13830

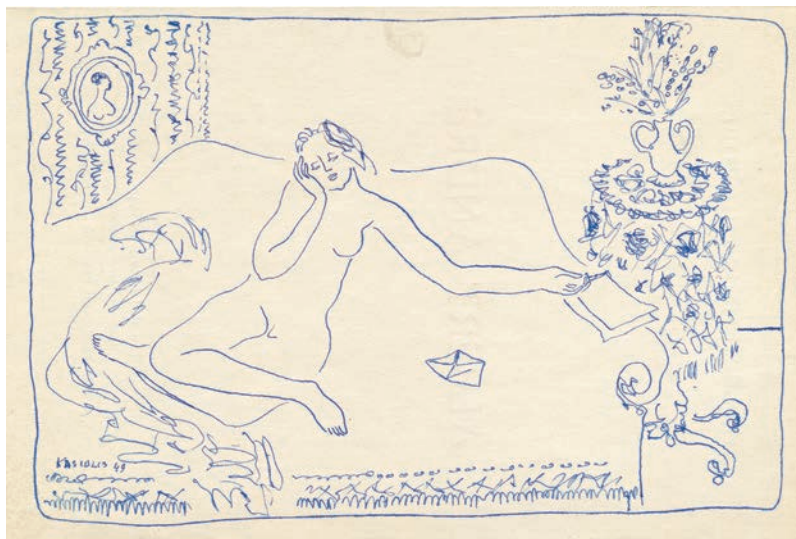
supančios aplinkos, bendro ornamento dalimi. Ilgainiui atsisakęs erdvinės perspektyvos, kompozicijoms vis akivaizdžiau plokštėjant, V. Kasiulis stengėsi labiau pabrėžti dekoratyvumą. Todėl daugėjo moterų figūras supančių detalių, meninių rekvizitų: margintų sienų apmušalų, kilimų fone, minkštasuolių, krėslų su atkaltėmis, tarsi kokonas gaubiančių juose

Vytautas Kasiulis.
„Sėdinčios moters aktas“.
1949 m.

Popierius, rašalas.
LDM DEP-12170

—
Vytautas Kasiulis.
„Sėdinčios moters aktas“.
1949 m.

Popierius, rašalas.
LDM DEP-12171

sėdinčias damas, nedidelių stalielių su gėlių vazomis, paveikslų ir veidrodžių prabanguose rėmuose. Tiek aplinka, tiek apsinuoginusių moterų figūros sudaro vieningą, neišardomą *matisiškai* dekoratyvia maniera suauštą kompoziciją, kuriai būdinga siluetinė raiška, sklاندus, tarsi slystantis ritmas. Akivaizdu, kad čia dailininkas demonstruoja piešėjo meistriškumą ir absoliučią linijinę klausą. Kompozicijos atliktos vienu ypu, lyg nepakėlus rankos nuo popieriaus lapo. Dailininko pasirinktiems kontūriniais motyvams būdingas netikėtai originalus harmoningumas. Laisvi 5 dešimtmečio piešiniai tušu – tarsi savarankiškos grafinės kompozicijos, menine kalba artimos linoraižiniams ir litografijoms (šia grafikos technika V. Kasiulis yra sukūręs savo parodų afišų).

Charakteringa, kad šioje dailininko kūrybos srityje maža portretinių, peizažo žanro piešinių, eskizų, atliktų iš natūros. V. Kasiulio kolegos tapytojo A. Galdiko šaržai, atlikti tušu, ir minimi V. K. Jonyno portretai yra reta išimtis. Dailininko piešiniuose dažniausiai atpažįstami tik artimiausių šeimos narių veidai – žmona Bronė, 1944 m. gimęs sūnus Vytautas, neretai ir jis pats – autoportretuose ar dailininkus vaizduojančiose kompozicijose.

Yra išlikęs nemažas pluoštas piešinių tušu, sukurtų 5–6 dešimtmečio knygoms iliustruoti. Ši V. Kasiulio kūrybos sritis liudija apie jo bičiuliškus ryšius su Baltijos šalių egzilio literatais, kitais intelektualais. Lietuvos, Latvijos ir Estijos kūrėjai, po karo susitelkę Breisgau Freiburge, Paryžiuje, Amerikos žemyne, vykdė bendrus kultūrinius projektus, taip įprasmindami savo kūrybinį potencialą. Tokius ryšius V. Kasiulis palaikė su ne vienu kūrėju. Vokietijoje buvo surengta paroda kartu su estų grafiku Eduardu Wiiraltu⁷. Kaip dailininkas iliustruotojas V. Kasiulis debiutavo 1946 m., sukūręs kuklią viršelio kompoziciją estų poeto ir literatūros kritiko, anuometinio Dailės ir amatų mokyklos meno istorijos dėstytojo Aleksio Rannito (1914–1985) poezijos knygelei „Käesurve“ („Rankos paspaudimas“), dedikuotai poeto žmonai Gražinai Matulaitytei. Leidinio viršelį puošė švelnus merginos ir paukščio motyvas, pakartotas antrame viršelyje⁸. Panašiu laiku taip pat Breisgau Freiburge buvo sukurtos iliustracijos estės Marie Under (1883–1980) lyrinėms poemoms⁹, kurios, deja, tuo metu nebuvo išspausdintos. Viena tušu piešta gulinčių, susipynusių moterų kūnų kompozicija buvo reprodukuota 1947–1948 m. surengtos V. Kasiulio parodos, kurią oficialiai globojo Badeno žemės viešojo švietimo ir meno departamento vadovai Raymondas Schmittleinas ir Maurice’as Jardot¹⁰, leidinyje.

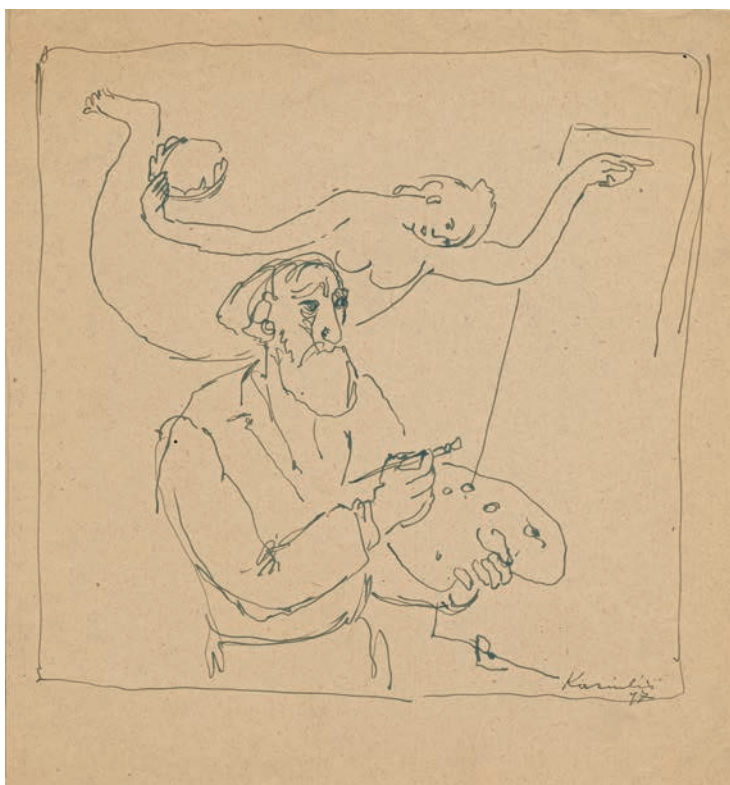
Netikėtu moderniu plastiškumu išsiskyrė 5 dešimtmečio pradžioje V. Kasiulio tušu atlikti piešiniai, skirti latvių poetės Ilonos Leimanės (1905–1989) lyrikos knygai „Ugunsputns“¹¹ („Ugnies paukštė“) bei Henriko Radausko (1910–1970) poezijos rinktinės „Strélė danguje“ skyriams. Pirmojo leidinio visumos vaizdas itin organiškasis ir skoningas. Sumanytas kaip pavyzdinis *livre d’artiste* bibliofilinis spaudinytis, atspausstas ant nemažo formato rankų darbo popieriaus nelygiais kraštais jis išsiskyrė originaliu lankų susiuvimu. Kai kurie šio leidinio meniniai atradimai glaudžiai siejasi su to meto V. Kasiulio tapybos kūriniuose jau įsigalėjusiu, sodriomis juodomis dėmėmis suskaidytų žmonių figūrų vaizdavimo stiliumi („Gulinti mergina“, 1948; „Moters portretas“, 1949), modernistiniais žydrais Matisse’o aktais-koliažais, to meto

Vytautas Kasiulis.
„Dvi moterys
(kompozicijos
fragmentas)“.
1948 m.

Popierius, tušas.
LDM G-31691

Vytautas Kasiulis.
„Dailininkas ir mūza“.
1947 m.

Popierius, tušas.
LDM DEP-12207

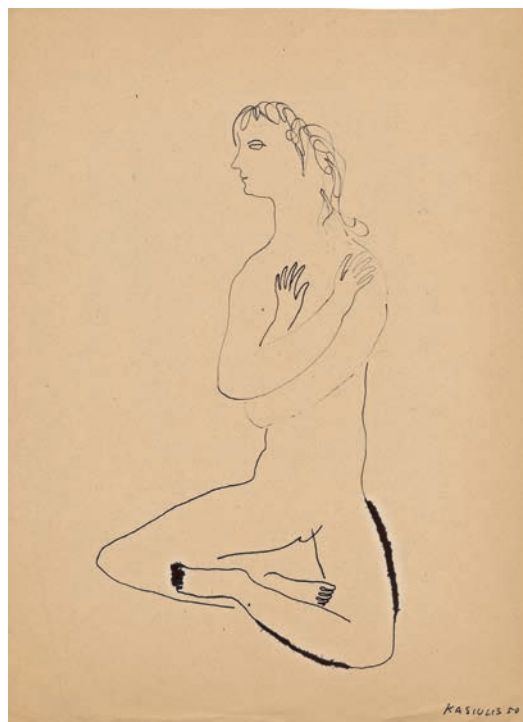
prancūzų dailininkų knygų iliustracijomis bei vėliau kurtais H. Radausko rinktinės piešiniais¹². Atsidėkodamas už pastaruosius poetas šmaikščiai rašė: „Be galo esu dėkingas už laiškus ir piešinius „Strėlei“. Piešiniai man labai patinka ne tik dėl meistriško darbo, bet ir dėl laimingos klasicizmo (ne archyvinių) ir modernizmo sintezės. Nors apie save spręsti sunku, bet man atrodo, kad aš, kiek jėgos leidžia, einu tuo pat keliu. Mano nuomone, tokio drąsumo ir stiprumo iliustracijų neturėjo nė viena lietuviška knyga. Už tuos piešinius suteikiu Jums visuotines indulgencijas ne tik už praeities, bet ir ateities nuodėmes mažiausia dešimčiai metų (po to laiško reiks kreiptis į didesnius tų reikalų specialistus).“¹³ Šie V. Kasiulio piešiniai žavi gryna grafine prigimtimi, sakytumui, netapybiniu požiūriu, visiškai laisvu, žaismingu eksperimentuojančio menininko užmoju.

Vėlesniems V. Kasiulio eskizams būdingas teminis ir stilistinis artumas tapybos problematikai. 6–8 dešimtmetyje greta piešinių ėmė daugėti įvairių rašytinių pastabų apie kūrybos procesą, vertybes, spalvos svarbą. Beveik nėra piešinių kompozicijų, tiksliai perkeltų į žinomas V. Kasiulio drobes. Piešiniuose fiksuoti atskiri personažai, panašią stilistiką.

V. Kasiulio piešiniai ir eskizai – tik nedidelė bendro grafinio dailininko palikimo dalis. Vėliau jis dažnai rinkosi spalvotos litografijos techniką, specialiai ją studijavo. 5 dešimtmečio pabaigoje ir 6 dešimtmetyje dailininkas lankėsi Edmond'o ir Jacques'o Desjobert'ų šeimos litografijos dirbtuvėje, skatino šia technika kurti ir lietuvius – Praną Gailių, Telesforą Valių. Itin daug spalvotų litografijų sukūrė švediškuoju periodu. Domėjosi linoraižinio technika, ja yra atspaudęs kvietimų bei parodų afišų.

Išnašos

1. École des Arts et Métiers 1946–1948, Fribourg en Brisgau, 1948, p. 23. Piešimo klasėje kartu su V. Kasiuliu 1946–1948 m. dirbo V. K. Jonynas, Teisutis Zikaras, Ignas Vytautas Kmitas. Programoje buvo mokoma piešinio kompozicijos, pieštuku, anglimi ir tušu piešti portretai, aktai, figūrų studijos, gipsiniai modeliai iš natūros.

Vytautas Kasiulis.
„Sėdinčios moters aktas“.
1950 m.

Popierius, tušas.
LDM DEP-12265

2. *Vytautas Kasiulis: Exposition du peintre lituanien = Ausstellung des Litauischen Maler*, Friedrichsbau–Fribourg en Brisgau 18 12 1947–01 02 1948: parodos katalogas, [Fribourg en Brisgau], [1947].
3. *Katalog der Vytautas Kasiulis Gemäldeausstellung = Vytauto Kasiulio kūrinių parodos katalogas*, Vytauto Didžiojo kultūros muziejus, Kaunas, 1943, p. 4.
4. Rannit A., *Vytautas Kasiulis. Un peintre lituanien*, Badeb-Baden: Edition Woldemar Klein, 1947, p. 5.
5. Ši originali mokykla dar vadinama jos įkūrėjo amerikiečio neoplatoniko Raymondo Duncano vardu. Mokykla deklaravo esanti atvira visoms to meto teatro, literatūros, muzikos ir dailės naujovėms, mokė modernaus šokio (Raymondas – legendinės šokėjos Isadoros Duncan brolis), dailės ir amatų. Akademija veikė ir po jos steigėjo mirties, iki pat 1970 metų.
6. Galerija turėjo savo menininkų ratą, tarp kurių netrūko tikrų garsenybių, tokių kaip fovistas Jeanas Dufy, postimpresionistas Robert’as Lavergne, *art brut* atstovas Aristide’as Caillaud, Paryžiaus mokyklos aplinkos dailininkas Sigmundas Menkės. Nuosavybei perėjus į Christiano-Gilberto Stiébelio rankas, buvo atidarytas filialas Alžyre.
7. *Vytautas Kasiulis, Encyclopédie générale des Beaux-Arts aux XIXe et XXe siècle. Peintres, sculpteurs, graveurs, architectes, décorateurs, etc. Les Cahiers d’Art – Documents*, No 112, Genève: Éditions Pierre Cailler, 1959, p. 4.
8. Rannit A., *Käesurve*, Teine kogu luuletusi. Treine Trukk. Bad Segerberg: Verlagshaus Christian Wolf, 1946.
9. *Vytautas Kasiulis: Exposition du peintre lituanien = Ausstellung des Litauischen Maler, op. cit.*
10. *Ibid.*
11. Leimane I., *Ugunsputns: dzejoļi*, Parīzē: Francijas latviešu biedrības izdevums, 1951.
12. Radauskas H., *Strėlė danguje*, Chicago: išleido Vytautas Saulius, 1951.
13. Iš 1949 m. vasario 6 d. H. Radausko laiško V. Kasiuliui. Lietuvos dailės muziejaus archyvas, B. 8, ap. 3, b. 13 36av.

The drawings of artist Vytautas Kasiulis in the exhibition “Vytautas Kasiulis. Vienna–Freiburg im Breisgau–Paris”

ILONA MAŽEIKIENĖ

The exhibition held at the Vytautas Kasiulis Art Museum on June 15, 2017 until March 1, 2018 called “Vytautas Kasiulis. Vienna–Freiburg im Breisgau–Paris” presented the rich legacy of drawings by painter Vytautas Kasiulis (1918–1995) to a wider audience for the first time. It featured sketches, illustrations and composition plans for future painting kept by the artist’s son Vytautas and his wife Nelly, who live in Paris, and those kept in art collections in Lithuania. The collection of

paintings consists of works created over thirty years of the artist's career during his time in emigration in Austria, Germany and France. Up until the start of this exhibition, the permanent exposition at the Vytautas Kasiulis Art Museum only displayed a small part of this legacy from the early stages of the artist's creative searching, where the dynamics in his stylistic manner was testimony only of the marginal expression of his individuality. Now that the two mentioned collections were combined in this exhibition, we can speak about Vytautas Kasiulis as a creator who originally expressed himself in the field of graphic art as well. This exposition was organised in one of the halls of the museum's permanent exposition spaces, as one of the first events at the museum marking the centenary of the artist's birth, implementing the planned renewal of the exposition with the integration of even more of this artist's drawings.

The drawings featured in the exhibition "Vytautas Kasiulis. Vienna–Freiburg im Breisgau–Paris" are a record of the initial idea that arose in the artist's mind, and reflects the reality that surrounded him at the time. However, even more importantly, this field of the artist's work revealed the artist's own individuality, acting as testimony of his spontaneous temperament and original imagination. In his drawings, the artist shows visitors some of the creative behind-the-scenes work where he experimented with one or another composition before transferring the image onto canvas, a sheet of paper or onto the lithographic plate. Often his drawings capture an intuitively innate sensitivity and subtle artistic sensibility, which surpasses the finished painted works that lack these qualities. Probably the most important element in the rough drawings, sketches and composition plans is the power of his plastic language, the dynamic lines and stains, the contrast between black and white and the freedom in execution.